INVARIABLE AND/OR NON-FLEXIBLE WORDS?!

Diana-Maria Roman

PhD. Student, "Babeş-Bolyai" University, Cluj-Napoca

Abstract:This paper represents a study of the Contemporary Romanian Language and comes up a discussion regarding the concepts used so often in grammars: invariable and non-flexible opposite to variable and flexible, terms which are described by a form feature. In the most grammar treaties, the invariable became totally assimilated by the non-flexible, as the variable became totally assimilated by flexible, the terms being used in free variation. However, there are some authors who analyses differently the concept of invariability, aspect which highlights the fact that the discussion has to be opened again in the most serious way, as in many flexible lexical-grammar classes of the Romanian language appear lexemes which are considered invariables, but which are not all also non-flexible.

Keywords: flexible word, invariable word, non-flexible word, marked opposition, partial invariability, total invariability

0. Legitimitatea unei astfel de întrebări, care nu a ridicat nicio problemă până la acest moment, se argumentează pornind de la definiţia dată termenului de *invariabilitate* din DŞL, vizând departajarea părţilor de vorbire[1] pe baza criteriului morfologic:[2] „*În limbile cu flexiune, clase de cuvinte (sau părţi de vorbire) lipsite integral de flexiune; termenul desemnează şi unele cuvinte lipsite de flexiune, dar aparţinând unor clase care, în ansamblul lor, sunt flexibile; intră în corelaţie cu variabil/flexibil.*"[3] [s.n.]

1. Raportându-ne la cele afirmate anterior, prin referire la limba română, pot fi deduse câteva aspecte esenţiale:

1.1. Termenul *invariabil* devine asimilabil total lui *neflexibil*, la fel cum termenul *variabil* devine asimilabil total lui *flexibil*, cele două perechi *variabil* vs *invariabil*, *flexibil* vs *neflexibil* fiind folosite, în tratatele contemporane de gramatică:

a. Fie alternativ: „În baza criteriilor formale, *se face mai întâi o clasificare morfologică, în care se ţine seamă de schimbările paradigmatice (cuvinte flexibile, care îşi modifică forma în cursul flexiunii, şi neflexibile, cele care nu apar niciodată în paradigme*

[1] Sau clase *lexico-gramaticale*, vezi GBLR 2010, p. 3.
[2] În mod normal, în majoritatea gramaticilor vremii, sunt propuse clasificări ale părţilor de vorbire ţinându-se cont de trei criterii complementare, ca o constantă definitorie şi specifică limbii române: *semantic/lexical* vs *morfologic* vs *sintactic*, care apar fie în această ordine, fie într-o ordine aleatorie, în funcţie de studiul/autorul la care ne raportăm, vezi Toma 1996, p. 147, Iordan, Robu 1978, pp. 334-335. Există, de asemenea, lucrări contemporane în cadrul cărora se trasează clasificări numai în funcţie de *criteriul morfosintactic*, vezi SMLRC 1967, pp. 66-68, LRC 1985, pp. 93-94.
[3] DŞL 2005, p. 274.

BDD-A25702 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:54 UTC)

flexionare.)”[4] [s.n.]; „*Clasificarea cea mai obişnuită în gramaticile noastre este bazată pe criteriul morfologic, care are în vedere structura morfologică a cuvântului şi categoriile gramaticale care îl caracterizează. Potrivit acestui criteriu, părţile de vorbire se împart în a) flexibile şi b) neflexibile.*”[5] [s.n.]; „*Criteriul morfologic are la bază structura morfologică a cuvintelor, opoziţiile paradigmatice şi categoriile gramaticale. Din acest punct de vedere, cea mai largă clasare este în cele două grupe mari: cuvinte flexibile şi neflexibile.”*[6] [s.n.]; „*Criteriul morfologic are în vedere particularităţi paradigmatice, adică flexiunea în raport cu diverse categorii gramaticale; sub acest distingem: a) cuvinte neflexibile; b) cuvinte neflexibile […]*”[7] [s.n.]; „*Flexiunea, manifestare a categoriilor gramaticale asociate diferitelor unităţi lexicale (care reprezintă una dintre modalităţile de realizare a integrării în enunţ), permite o primă grupare morfologică a cuvintelor în părţi de vorbire flexibile şi neflexibile […]*”[8] [s.n.], „*Din punct de vedere morfematic, clasele lexico-gramaticale se diferenţiază în funcţie de trei factori: […] În funcţie de primul factor, sunt identificate două categorii de cuvinte: 1. Invariabile […]; 2. Variabile […]*.”[9] [s.n.]; „*Pe baza unor trăsături flexionare comune, se disting clasele variabile (cu flexiune) şi clasele invariabile (fără flexiune) […].”*[10] [s.n.];

b. Fie simultan: „*Din punct de vedere formal sau după modificările paradigmatice, părţile de vorbire se împart în două categorii: clase gramaticale flexibile sau invariabile: care prezintă în structura lor radical şi flectiv; clase gramaticale neflexibile sau invariabile – care nu prezintă o astfel de structură: adverbul, prepoziţia, conjuncţia, interjecţia.*”[11] [s.n.].

1.2. Cele două opoziţii, *variabil* vs *invariabil* şi *flexibil* vs *neflexibil*, se caracterizează exclusiv *printr-o trăsătură de formă*, după cum urmează:

a. În cazul cuvintelor variabile sau flexibile, întotdeauna,[12] cu statut de cuvinte[13]-lexeme,[14] prezenţa flexiunii este obligatorie, fiind trăsătură fundamentală sau „condiţia sine qua non” a ceea numim „*formă flexionară*”, termen, adeseori, folosit în studiile de specialitate: „Flectivul, care împreună cu radicalul *constituie forma flexionară* […].”[15] [s.n.]

În concluzie, orice formă de acest tip se individualizează prin posibilitatea delimitării radicalului,[16] ca expresie a unui sens lexical (purtătorul unui sens lexical), de flectiv[17] „[…] *component din structura unui cuvânt flexibil care, adăugat radicalului invariabil, variază în*

[4] SMLRC 1967, p. 66.
[5] Zdrenghea 1970, p. 34.
[6] Iordan, Robu 1978, p. 334.
[7] Sinteze de limba română 1984, p. 199.
[8] GALR 2005, Vol. I, p. 39.
[9] Irimia 1997, p. 25.
[10] GBLR 2010, p. 6.
[11] Iacob 2002, p. 19.
[12] Cuvintele flexibile sau variabile nu pot fi, în limba română, decât cuvintele care au, în mod obligatoriu, statut de lexeme, oricare ar fi acestea.
[13] Considerăm că, la modul general, nu este relevantă delimitarea cuvintelor din punct de vedere *formativ-structural*, flexiunea depăşind acest criteriu. De asemenea, nu numai cuvintele pot fi lexeme, ci şi grupurile de cuvinte, adică locuţiunile.
[14] Evident, nu pot intra, în această categorie, locuţiuniile specifice valorilor morfologice flexibile lipsite de flexiune.
[15] LRC 1985, p. 105.
[16] Pentru conceptul de *radical*, vezi LRC 1985, p. 103.
[17] În ceea ce priveşte cuvântul flexibil, este relevantă actualizarea flectivului, *formă flexionară fără radical neputând exista, la fel cum formă flexionară fără flectiv nu poate exista.*

BDD-A25702 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:54 UTC)

cursul flexiunii, marcând categoriile gramaticale specifice clasei morfologice căreia îi aparţine cuvântul."[18] [s.n.], adică drept purtătoarele unui sens gramatical, componente definitorii rezultate, în mod normal, din prima[19] analiză posibilă şi, ca atare, generală la care un astfel de cuvânt este supus.[20]

Această realitate obiectivă motivează de ce „*cuvântul flexibil există şi funcţionează în limbă ca mulţime de forme*"[21] [s.n.], constituindu-se în argumentul pentru care flexiunea devine echivalentă total cu *paradigma*,[22] cei doi termeni putând fi folosiţi în variaţie liberă: „*Mulţimea de forme sub care un cuvânt aparţinând unei părţi de vorbire flexibile se realizează în comunicare reprezintă flexiunea sau paradigma lui.*"[23] [s.n.]

b. În cazul cuvintelor invariabile sau neflexibile, spre deosebire de celelalte, ca notă diferenţiativă, se impune, ca o primă departajare, dihotomia actualizată din punct de vedere semantic[24] *cuvintele-lexeme* (cuvinte care au un sens lexical[25]) vs *cuvintele-relateme*[26] (cuvintele care nu au sens lexical, ci unul strict gramatical).[27]

b.1. *Cuvintele-lexeme* reprezintă „ipostaza statică de dicţionar"[28] care, în cadrul relaţiei, indiferent de tipul acesteia[29] şi indiferent de nivelul la care este plasată[30], *deţin disponibilitatea de a deveni termeni,* ca număr, doi şi numai doi,[31] generând sintagme binare.[32]

b.2. Spre deosebire de acestea, *cuvintele-relateme*, niciodată ocupante ale unor poziţii sintactice,[33] (niciodată, un cuvânt-relatem nu poate fi cuvânt–lexem, la fel cum un cuvânt-lexem nu poate fi, niciodată, un cuvânt-relatem în afara fenomenului conversiunii sau al schimbării valorii gramaticale[34]), reprezintă ipostaza acelor cuvinte prin intermediul cărora lexemele se pot transforma în potenţiali termeni ai unei relaţii, ca expresie a acestora, fiind purtătoarele unor sensuri gramaticale: „*Constituie componenta esenţială a sintagmei, pentru*

[18] DŞL 2005, p. 216.
[19] Nu este relevantă, aici, o a doua delimitare a cuvântului, nici în ceea ce priveşte radicalul, prin departajarea afixelor derivative de tip sufix şi prefix de rădăcină, nici în ceea ce priveşte flectivul, prin departajarea subunităţilor flectivale atunci când este actualizat un flectiv bimorfematic.
[20] LRC 1985, p. 103.
[21] Ibidem, p. 94.
[22] Tocmai din aceste motive, e recomandat să se evite sintagma „paradigmă flexionară": „Descrierea unei *paradigme flexionare* are ca punct de plecare diviziunea fundamentală în radical şi flectiv." [s.n.] vezi, în acest sens, LRC 1985, p. 104.
[23] Ibidem, p. 95.
[24] Sinteze de limba română 1984, p. 198.
[25] În aceste situaţii, se află acele părţi de vorbire care pot fi substitute: pronumele, numeralele cu valoare pronominală.
[26] Acestea mai sunt cunoscute, în literatura de specialitate, drept *conective*, vezi Draşoveanu 1997, p.
[27] Pentru astfel de nuanţări, *sens lexical* vs *sens gramatical*, *sens lexical exprimat direct* vs *sens lexical exprimat prin intermediere*, vezi Neamţu 2014, p. 284.
[28] Neamţu 2005.
[29] În perimetrul *gramaticii neotradiţionale relaţionale*, relaţiile nu sunt decât de două tipuri, *coordonative* vs *subordonative*, vezi Draşoveanu 1997, p. 40, spre deosebire de alte centre în cadrul cărora sunt recunoscute şi altele, vezi, în acest sens, GBLR 2010, p. 347.
[30] Pentru delimitarea celor două niveluri, *nivel intrapropoziţional* vs *nivel interpropoziţional*, vezi Draşoveanu 1997, pp. 52-58.
[31] Nu este relevant, aici, dacă acelaşi termen al unei relaţii este parte componentă, adică un alt termen în cadrul altei relaţii diferite de prima.
[32] Pentru realitatea unor *sintagme binare* în gramatica limbii române, vezi Draşoveanu 1997, pp. 35-39.
[33] Pentru *poziţie sintactică*, vezi Guţu Romalo 1973, p. 41.
[34] Pentru acest fenomen, vezi DŞL 2005, p. 143.

BDD-A25702 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:54 UTC)

că de la ea emană calitatea de T a lexemelor."[35] [s.n.] Tocmai de aceea, cuvintele-relateme numai *însoţesc*[36] *reclamând*[37] cuvinte-lexeme.[38]

1.2.1. În ceea ce priveşte lexemele, se impun câteva coordonate:

a. Generalizând, la nivel de clasă, fără excepţii, ca notă comună, lexemele de tip adverbe, interjecţii, singurele valori morfologice neflexibile cu acest statut, se caracterizează prin imposibilitatea delimitării radicalului de flectiv, deoarece cuvântul nu poate actualiza categorii gramaticale,[39] manifestându-şi, astfel, „indiferenţa morfologică" faţă de acestea, deci sunt *cuvinte fără paradigmă*:[40] „*Dinpotrivă, cuvântul care aparţine unei părţi de vorbire neflexibile este lipsit de paradigmă, se manifestă deci în sistemul limbii într-o realizare unică, deci ca unitate (sau mulţime egală cu 1)*."[41] [s.n.]

Prezenţa sau absenţa lor, a categoriilor gramaticale, la o anumită parte de vorbire nu condiţionează statutul acesteia de lexem, adică „nu-l face nici mai mult, nici mai puţin lexem", mai ales în condiţiile în care, diacronic, anumite sisteme au pierdut flexiunea unor valori morfologice la care, cândva, se manifestau.[42]

Singura restricţie pe care acest „minus morfologic" o impune cuvintelor-lexeme invariabile sau neflexibile este, în mod evident, de natură sintactică, numai în subordonare şi la nivel intrapropoziţional: *respectivele valori morfologice exclud subordonarea prin flectivele de relaţie*,[43] oricare ar fi acestea, în calitate de Ts, în interiorul unei sintagme.

În cazul adverbelor, de exemplu, clasă de cuvinte care, cu puţine excepţii, se individualizează drept *determinant*,[44] nu este o noutate faptul că singurele lor modalităţi de relaţionare sunt prepoziţia şi aderenţa,[45] cele două fiind în raport de disjuncţie logică (*Va sosi **mâine** şi nu ştiu unde să-l aştept*. comp. cu *Ziarul **de mâine**, Libertatea românilor, se va livra gratuit în toată ţara.*).

Spre deosebire de adverbe şi interjecţii, un substantival,[46] tocmai pentru că actualizează categoria gramaticală a cazului, deţinând, astfel, un „plus morfologic", manifestă disponibilitatea subordonării şi prin intermediul acestuia, atunci când respectiva parte de vorbire apare în absenţa prepoziţiei într-o poziţie sintactică structurală.[47] (*Biletul **colegei** mele nu a fost găsit în sala în care spusese că l-ar fi pierdut.* comp. cu *Biletul **de la colega** mea nu l-am primit decât săptămâna trecută*.)

---

[35] Draşoveanu 1997, p. 36.
[36] Ibidem, pp. 226-243.
[37] În această lucrare, nu este relevant tipul cuvântului reclamat şi nici tipul regimului impus cuvântului reclamat.
[38] Pentru detalii în această direcţie, clase de cuvinte reclamate, categorii gramaticale impuse, tipologia conectivelor, vezi Draşoveanu 1997, pp. 226-243.
[39] Nu intrăm în discuţia polemică din jurul categoriei intensităţii adverbelor din limba română.
[40] LRC 1985, p. 95.
[41] Idem.
[42] În acest sens, un bun exemplu este limba engleză în ceea ce priveşte, de exempu, adjectivul, parte de vobire care, în engleza veche, se caracteriza prin flexiune în raport cu genul, numărul şi cazul, dar care, astăzi, şi-a pierdut flexiunea cu privire la cele trei categorii amintite.
[43] Pentru conceptul de *flectiv de relaţie*, vezi Draşoveanu 1997, p. 29.
[44] În calitate de parte de vorbire cu funcţie sintactică sau cu statut de Ts pe lângă o altă parte de vorbire cu statut de Tr.
[45] Adrian Chircu 2007, p. 30. Vezi, în aceeaşi direcţie, şi Neamţu 2014, p. 396.
[46] Prin *substantival*, înţelegem substantive, orice cuvânt substantivizat, precum şi pronumele în calitate de substitut, şi numeralul cu valoare pronominală, vezi Draşoveanu 1997, p. 21, subnota 2.
[47] Pentru opoziţia *poziţie structurală* vs *poziţie nestructurală*, vezi Neamţu 2005.

BDD-A25702 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:54 UTC)

b. Particularizând, în cadrul anumitor clase acceptate drept flexibile sau variabile, *există lexeme despre care se afirmă că sunt invariabile.* Acceptând variaţia liberă a termenilor, aşa cum apare ea în gramatici, deducem că aceste cuvinte sunt şi…. neflexibile, deci fără posibilitatea de materializalizare sau de actualizare a categoriilor gramaticale.

2. Cu toate acestea, în ciuda asimilării totale a lui invariabil lui neflexibil şi a lui variabil lui flexibil, în unele tratate de gramatică, termenul de invariabilitate se prezintă diferit: „*E de la sine înţeles că nu toate felurile de pronume au forme variabile în funcţie de toate aceste categorii morfologice (autorii se referă la gen, număr, caz, persoană). De exemplu, unele pronume sunt complet invariabile (ce, ceva, nimic), altele sunt indiferente faţă de categoria numărului (cine, nimeni), altele sunt invariabile din punctul de vedere al genului, ca de exemplu, pronumele personale de persoana I, II, pronume reflexive, multe dintre pronumele nehotărâte.”*[48] [s.n.]

Din afirmaţia de mai sus, pot fi deduse următoarele: pe de o parte, unele lexeme sunt *complet invariabile* în raport cu toate categoriile pe care clasa din care fac parte, la modul general, le actualizează, pe de altă parte, unele lexeme sunt *invariabile în raport numai cu o categorie sau două categorii din totalul de categorii pe care clasa din care fac parte, la modul general, le actualizează*.

Odată acceptat faptul că invariabil este implicit şi neflexibil, ridicăm problema dacă, în ambele situaţii, de fapt, cele două concepte sunt, cu adevărat, asimilabile total, putând fi folosite în variaţie liberă, mai exact, dacă valorile morfologice considerate invariabile sunt, totuşi, şi… neflexibile.

În acest sens, considerăm că părţile de vorbire flexibile şi neflexibile cu statut de lexeme trebuie delimitate în felul următor:

(1) În cadrul cuvintelor flexibile, la nivel de clasă, oricare ar fi partea de vorbire reprezentată, apar trei situaţii majore:

a. Un cuvânt poate prezenta variabilitate din punctul de vedere al tuturor categoriilor gramaticale pe care le actualizează. Acest principiu presupune că toate categoriile gramaticale specifice respectivei valori morfologice apar ca opoziţii marcate[49] cel puţin o dată în paradigma cuvântului respectiv, deci un conţinut diferit care actualizează, cel puţin o dată, o formă diferită: de exemplu, ***acesta*** vs ***acestuia*** vs ***acesteia; aceştia*** vs ***acestora***.

b. Un cuvânt poate prezenta variabilitate numai din punctul de vedere al unei sau al două categorii gramaticale dintr-un total mai mare de doi: numai o categorie sau numai două dintr-un număr mai mare de doi se actualizează în afara oricărei opoziţii, nici marcate, nici nemarcate, (deci nici măcar o dată nu se realizează nicio opoziţie) opozantul lipsind: de exemplu, pronumele interogative-relative sau negative[50] - ***cine*** vs ***cui***, ***nimeni*** vs ***nimănui***, în ceea ce priveşte numărul şi genul (cunosc numai singularul, iar, în raport cu genul, numai masculinul, implicit, şi neutrul[51]).[52]

[48] Ion Bărbuţă, Armenia Cicală, Elena Constantinovici, Teodor Cotelnic, Alexandru Dîrul 2001, p. 121.
[49] Pentru antinomia *opoziţie marcată* vs *opoziţie nemarcată*, vezi Toşa, 1983, p. 161.
[50] Aceste pronume nu cunosc şi varianta de adjective proominale, aidică ele apar, în sistem, exclusiv ca pronume, vezi GBLR 2010, pp. 268-286
[51] Pentru acceptarea neutrului ca al treilea membru al categoriei genului în clasa pronumelor, vezi Neamţu 2014, pp. 445-447.
[52] GALR 2005, pp. 268-286.

BDD-A25702 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:54 UTC)

c. Un cuvânt nu poate prezenta variabilitate din punctul de vedere al niciunei categorii gramaticale specifice clasei din care respectivul lexem face parte. În acest perimetru, se delimitează alte două situaţii:

c.1. Acest principiu presupune că niciuna dintre categoriile gramaticale nu se actualizează sub forma opoziţiilor marcate, ci se află în situaţii în care opoziţiile sunt nemarcate, deci un conţinut diferit care actualizează aceeaşi formă indiferent de context: de exemplu, anumite adjective propriu-zise[53] - *om* ***cumsecade*** vs *omului* ***cumsecade***, *oameni* ***cumsecade*** vs *oamenilor* ***cumsecade****; fată* ***cumsecade*** vs *fetei* ***cumsecade***, *fete* ***cumsecade*** vs *fetelor* ***cumsecade***.

c.2. Acest principiu presupune că niciuna dintre categoriile gramaticale nu se actualizează sub forma niciunei opoziţii, nici marcate, nici nemarcate, opozantul lipsind: de exemplu, anumite adjective pronominale nehotărâte, *nişte,*[54] sau anumite pronume interogative-relative, de exemplu, *ce*.[55]

(2) În cadrul cuvintelor neflexibile, cu statut de lexeme, deci adverbele şi interjecţiile, la nivel de clasă, apare exclusiv numai o situaţie:

a. Cuvântul neflexibil, indiferent de poziţia pe care o ocupă în lanţ (indiferent de statutul de Tr sau de Ts), în cadrul unei sintagme subordonative intrapropoziţionale, tocmai prin faptul că manifestă „toleranţă" la categoriile gramaticale, actualizează o unică formă, fără niciun fel de posibilitate de „variaţie" în planul conţinutului.

3. Analizând aceste noi coordonate în perimetrul nostru de lucru, susţinem că cele două concepte nu pot fi asimilabile total din următoarele motive:

a. Termenul invariabil, pentru valorile morfologice încadrate şi încadrabile la părţi de vorbire flexibile trebuie obligatoriu departajat, propunând opoziţia *invariabilitate parţială* vs *invariabilitate totală*. Respectiva antinomie, în cazul valorilor morfologice neflexibile, nu şi-ar găsi locul, dat fiind faptul că toate sunt exclusiv invariabile total. În aceste condiţii, ne rămâne de acceptat faptul că *numai un cuvânt invariabil total este implicit şi neflexibil, la fel cum un cuvânt neflexibil este implicit şi invariabil total.*

a.1. Invariabilitatea, indiferent de tipologie, presupune o notă comună: actualizarea unei forme identice. Nuanţările suplimentare, dar necesare propuse termenului de invariabilitate, *parţial* vs *total*, deci *invariabilitate parţială* vs *invariabilitate totală*, sunt condiţionate de valorile morfologice şi, implicit, de categoriile pe care acestea le pot manifesta şi la care ne raportăm:

a.1.1. Un cuvânt cu *invariabilitate parţială* păstrează aceeaşi formă în raport cu una sau cu două categorii, niciodată, cu toate cele pe care cuvântul în cauză le poate actualiza, de aceea numărul categoriilor faţă de care se manifestă invariabilitatea parţială este mai mic decât numărul total de categorii pe care cuvântul le deţine.

Apar numai două contexte:

[53] Ibidem, pp. 151-153.
[54] Pentru dovada faptului că adjectivul ponominal nehotărât *nişte* cunoaşte exclusiv o formă de NAc, numai singularul, numai masculinul şi neutrul, vezi Neamţu 2007, p. 70.
[55] Pronumele interogativ-relativ *ce* actualizează numai singularul, numai NAc, numai masculinul şi neutrul, vezi, în acest sens, Gruiţă 2007, pp. 72-73.

BDD-A25702 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:54 UTC)

(1) Invariabilitatea parţială se manifestă în situaţia în care numai o categorie/două categorii dintr-un număr mai mare de doi se actualizează sub forma opoziţiilor nemarcate, conţinutul putând varia în funcţie de context.

(2) Invariabilitatea parţială se manifestă în situaţia în care numai o categorie/două categorii dintr-un număr mai mare de doi se actualizează în afara oricărui tip de opoziţie, nici marcată, nici nemarcată, context în care opozantul lipseşte, conţinutul nemaiputând varia în funcţie de context.

Situaţia „morfologică" a unui cuvânt care prezintă invariabilitate parţială trebuie să fie certă: cuvântul are flectiv, cuvântul actualizează toate categoriile gramaticale specifice clasei din care face parte. Odată cu acceptarea fapului că limba română este una sincretică,[56] trebuie confirmat şi faptul că, în acea unitate flectivală sau subunitate flectivală, se vor actualiza nu numai categoriile care se manifestă sub forma unor opoziţii marcate, ci şi acelea ale căror opoziţii rămân nemarcate.

a.1.2. Un cuvânt cu *invariabilitate totală* păstrează aceeaşi formă în raport cu toate categoriile pe care acea parte de vorbire le poate actualiza, de aceea numărul categoriilor faţă de care se manifestă invariabilitatea totală este acelaşi cu numărul total de categorii pe care cuvântul le deţine.

Apar numai două contexte:

(1) Invariabilitatea totală se manifestă în situaţia în care toate categoriile specifice respectivei părţi de vorbire se actualizează sub forma opoziţiilor nemarcate, conţinutul variind în funcţie de context.

(2) Invariabilitatea totală se manifestă în situaţia în care toate categoriile specifice respectivei părţi de vorbire se actualizează în afara oricărui tip de opoziţie, nici marcată, nici nemarcată, context în care opozantul lipseşte, conţinutul nemaiputând varia.

b. Numai invariabilitatea totală a anumitor lexeme din cadrul claselor lexico-gramaticale flexibile poate duce la neflexibilitate, deci absenţa flexiunii, de aici, absenţa flectivului, spre deosebire de invariabilitatea parţială care, chiar dacă impune aceeaşi formă pentru manifestarea membrilor unei anumite categorii gramaticale, actualizează flectiv.

În această direcţie, s-au exprimat anumiţi autori care pun sub semnul întrebării „funcţionalitatea" sau relevanţa unui posibil flectiv în cazul anumitor adjective calificative, de exemplu, considerate invariabile şi care se află în condiţiile unor opoziţii nemarcate: „*Desinenţa poate indica – în mod relativ – categoriile gramaticale de gen, număr şi caz la adjectivele curent variabile, care, adică au cel puţin două forme flexionare pentru aceste categorii gramaticale. Este evident că la adjectivele numit curent invariabile pentru că au o singură desinenţă la ambele genuri şi numere şi la toate cazurile, desinenţa nu poate indica nici măcar relativ categoriile de gen, număr, caz*."[57] [s.n.] sau „*care nu-şi modifică structura morfematică după genul, numărul şi cazul termenului regent*."[58] [s.n.]

c. Clasificarea cuvintelor, în limba română, ţinând cont de criteriul morfologic, poate păstra *opoziţia cuvinte flexibile* vs *cuvinte neflexibile*, nota diferenţiativă impunându-se de la sine – cuvinte cu flectiv vs cuvinte fără flectiv. Mai mult decât atât, departajarea poate

[56] Pentru accepţiunile conceptului de *sincretism*, în lucrarea de faţă, utilizând sensul de actualizarea a mai mult de o categorie gramaticală în cadrul unei unităţi sau subunităţi flectivale, vezi DŞL 2005, p.479.
[57] Dimitriu 1999, p. 100.
[58] Iacob 2002, p. 112.

BDD-A25702 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:54 UTC)

continua: *cuvinte flexibile cu variabilitate totală* vs *cuvinte flexibile cu variabilitate parţială*, în cazul ultimelor, putând afirma şi că sunt cuvinte cu invariabilitate parţială; întotdeauna, *cuvinte neflexibile cu invariabilitate totală.*

d. Luând toate aceste coordonate în considerare, în cadrul sistemului românesc, în ceea ce priveşte cuvintele cu statut de lexeme, din punct de vedere morfologic, pot fi propuse următoarele dihotomii: cuplurile *variabilitate parţială* vs *invariabilitate parţială*; *variabilitate totală* vs *invariabilitate totală*.

Concluzii:

În limba română, conceptele invariabil şi neflexibil nu pot fi asimilabile total, deci nu pot fi folosite în variaţie liberă. De fapt, numai invariabilitatea totală a unui cuvânt cu statut de lexem generează şi neflexibilitatea respectivului cuvânt, departajarea radical vs flectiv fiind anulată. În această situaţie, nu sunt numai adverbele şi interjecţiile, cuvinte în mod cert neflexibile, deci invariabile total, ci şi alte lexeme care fac parte din clase lexico-gramaticale flexibile.

BIBLIOGRAFIE

Bărbuţă, Cicală, Constantinovici, Cotelnic, Dîrul, 2001 – Ion Bărbuţă, Armenia Cicală, Elena Constantinovici, Teodor Cotelnic, Alexandru Dîrul, *Gramatica uzuală a limbii române*, Editura Litera, Chişinău.

Chircu, 2007 – Adrian Chircu, *Aderenţa în sintaxa limbii române,* Studii lingvistice. Omagiu profesoarei Gabriela Pană Dindelegan la aniversare, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, pp. 29-36.

Dimitriu, 1999 – Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române.1. Morfologia*, Institutul European, Iaşi.

Draşoveanu, 1997 – D.D. Draşoveanu, *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române,* Editura Clusium, Cluj-Napoca.

DŞL, 2005 – *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Editura Nemira, Bucureşti.

GALR, 2005 – *Gramatica limbii române,* Vol. I, *Cuvântul,* Editura Academiei Române, Bucureşti.

GBLR, 2010 – *Gramatica de bază a limbii române*, coord. Gabriela Pană Dindelegan, Editura Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti.

Gruiţă, 2007 – G. Gruiţă, *Gramatică normativă 77 de întrebări/77 de răspunsuri*, Ediţia a IV-a, revăzută şi adăugită, Editura Paralela 45, Piteşti.

Guţu Romalo, 1973 – Valeria Guţu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti.

Iacob, 2002 - Niculina Iacob, *Morfologia limbii române – Partea I,* Editura Universităţii „Ştefan cel Mare", Suceava.

Iordan, Robu, 1978 – Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contemorană*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti.

Irimia, 1997 – Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iaşi.

LRC, 1985 – *Limbă română contemporană. Fonetica. Fonologia. Morfologia*, coord. Ion Coteanu, ediţie revizuită şi adăugită, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti.

BDD-A25702 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:54 UTC)

Neamţu, 2005 – G.G. Neamţu, *Curs de limbă română contemporană, Sintaxă*, ţinut la Facultatea de Litere, Universitatea „Babeş-Bolyai", între anii 2005 şi 2006.

Neamţu, 2007 – G.G. Neamţu, *Teoria şi practica analizei gramaticale. Distincţii şi… distincţii* (cu trei seturi de grile rezolvate şi comentate), Ediţia a II-a revăzută, adăugită şi îmbunătăţită,, Editura Paralela 45, Piteşti.

Neamţu, 2014 – G.G. Neamţu, *Studii şi articole gramaticale*, Editura Napoca Nova, Cluj-Napoca.

Sinteze de limba română, 1987 – *Sinteze de limba română*, coord. Theodor Hristea, Editura Albatros, Bucureşti.

SMLRC, 1967 – Iorgu Iordan, Valeria Guţu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti.

Toma, 1996 – Ion Toma, *Limba română contemporană. Privire generală*, Editura Niculescu, Bucureşti.

Toşa, 1983 – Alexandru Toşa, *Elemente de morfologie*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

Zdrenghea, 1970 – Mircea Zdrenghea, *Limba română contemporană – morfologia* (curs litografiat), Cluj-Napoca.

BDD-A25702 © 2017 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:57:54 UTC)